

УДК 241 : 61

Руслана Мартич

Відношення християнських мислителів до репродуктивної медицини: біоетичний аспект

Досліджується репродуктивна медицина, яка поєднує в собі медичний, правовий, релігійний, морально-етичний та інші аспекти. Релігійний аспект є одним із важливих, оскільки формує самоідентифікацію особистості, що безпосередньо впливає на вибір особистості в морально-етичній площині. Висловлюється думка, що ставлення сучасних християнських теологів є стримуючим фактором для людини у знищенні власної природи.

Ключові слова: життя, людина, біоетика, християнство

Ruslana Martych

The attitude of the Christian theologians to reproductive medicine: bioethical aspect

The reproductive medicine that combines in itself medical, legal, religious, moral-ethical and other aspects is explored. Religious aspect is one of the most important, so far as it forms person's self-identification, that influence directly the choice of a person in moral-ethical area. The attitude of modern Cristian theologians is a factor preventing humans from destroying there own nature.

Keywords: life, human, bioethics, christianity

До порядку, встановленого Богом у Всесвіті, згідно з поглядами християнських мислителів, варто шанобливо ставитись. Повага до життя та особистості людини розповсюджується на все, що існує у світі, адже воно покликане, як і людина, прославляти Бога. У розмаїтті праць, присвячених оцінці християнських уявлень про життя сучасними богословами, відстежується тенденція в осмисленні феномена живого в сучасній християнській думці, що стосується ставлення до досягнень новітніх біотехнологічних практик. Сьогодні їх акценти зміщуються в морально-етичну площину в контексті інтерпретації процесу творення та збереження живого, актуалізується питання оцінки ризиків новітніх біотехнологічних практик (генна інженерія, клонування, їх вплив на живі системи, в тому числі на людське життя). Виходячи з-під контролю людини, вони стають непередбачуваними в результативному прояві.

Втручання в тілесність є порушенням людини як цілісності, репрезентантами якої були отці та вчителі церкви, для яких життя було безцінним Божим даром, які сприймали біорозмаїття як самоцінність, визнавали унікальність усіх проявів життя.

Сьогодення пропонує людині відчувати себе абсолютним господарем на Землі, пропонує керувати та планувати, зокрема чисельністю власного виду. Таке становище є неоднозначним, багатограним та складним для нинішнього науковця, лікаря, не менш болючим, але прозорішим у ставленні, зокрема для християнських теологів, оскільки саме закладені у християнському віровченні гуманістичні положення є тим маятником, що спрямовує особистість у біотичних питаннях.

Всебічне дослідження етичних аспектів біомедичних технологій, зокрема репродуктивної медицини в контексті релігійних вчень досліджувала проф. І. Сілуянова [1; 2], релігійне тлумачення біомедичних технологій в сучасному суспільстві, дискурсивної етики вивчали як науковці, так і теологи, зокрема: К. В. Айзерсон (Kenneth V. Iserson), Д. Предко, І. Бойко, А. Логін, С. Шевчук, К.-О. Апель, Я. Гартман, В. Тамбоне, Ф. Діканов, Н. Сергеева та інші.

Сьогодні людство стоїть перед необхідністю вироблення нових аксіологічних настанов, які формуватимуть його ставлення до живого й до основ самого життя на принципово інших засадах, ніж наявні нині. Обґрунтування спрямованості життєвих стратегій залежить від загальнолюдських цінностей, що закладають початок новій ціннісній парадигмі життя. Християнське віровчення містить гуманістичний та життєствердний потенціал.

Сьогодні Україна стає лідером у царині репродуктології. Звичайно, це мільйонні прибутки і не завжди чисті схеми. Наше законодавство більш лояльно ставиться до багатьох «слизьких» питань допоміжних репродуктивних технологій. У багатьох країнах ці технології категорично заборонені. Тому в Україні спостерігається наплив іноземців, які їдуть до нас через заборони у своїй країні, низькі ціни за репродуктивні послуги і щоб збільшити шанс на успіх. Але, на жаль, бебі-бізнес не завжди чистий. «... Основні махінації починаються після пункції, коли процес переноситься у святу святих репродуктології – ембріологічну лабораторію» [3]. Там перевірити якість та кількість ембріонів нереально. Звичайно, багато залежить від совісті та відповідальності ембріолога та лікаря. Бувають випадки

використання яйцеклітин без згоди донора, спостерігається тасування ембріонів, іноді підсаджують ембріони «сусідів» тощо.

Церква вчить, що людська сексуальність і природні репродуктивні функції є божественними вимірами людського життя, які знаходять своє втілення у шлюбі та вихованні дітей. Тому практика запліднення яйцеклітини *in vitro* спермою анонімного донора, сурогатне материнство, використання протизаплідних засобів – неприродні, «противні людській природі», бо викликані стремлінням штучним шляхом контролювати людську сексуальність і репродукцію.

Штучне запліднення незаміжньої жінки засуджується, зокрема православними авторами – передусім виходячи з інтересів дитини, оскільки в цьому випадку вона буде народжена поза священним шлюбним союзом, що ґрунтується на відповідальній любові, і заздалегідь втрачає можливість бути вихованою у повноцінній сім'ї. Крім того, етичний протест викликає сама ідея «анонімного батьківства», не обтяженого будь-якою відповідальністю. Так само з етичної точки зору неприпустимим є штучне запліднення заміжньої жінки, бо воно передбачає руйнацію подружньої вірності, – так коментує погляди Православної Церкви отець М. Балашов [4, с. 149].

Головний етичний аргумент православних богословів проти запліднення *in vitro* пов'язаний з клінічною практикою одночасного запліднення спермою кількох яйцеклітин. Ембріони, які залишилися, зазвичай заморожуються і зберігаються для повторних спроб у випадку невдалої імплантації. Коли ж бажаний результат досягнутий, «залишкові» ембріони руйнуються або використовуються для різного роду клінічних експериментів [4, с. 150]. Зрозуміло, що така практика суперечить уявленню церкви про людський ембріон як носія людського достоїнства. З цієї точки зору знищення ембріонів є клінічною формою дітовбивства (як навмисний аборт).

Навіть у ситуації запліднення «в пробірці» єдиної яйцеклітини або імплантації усіх утворених ембріонів висока частота аномалій розвитку і загибелі зародку в ході «пробіркового» експерименту викликає заперечення морально-етичного характеру. Крім того, в новому засобі запліднення небезпідставно вбачають небезпечний крок до дегуманізації людського життя біля самих його витоків з непередбачуваними наслідками в плані формування менталітету. Практика донорства яйцеклітин

або уже запліднених ембріонів є настільки ж морально недопустимою, як і використання донорської сперми. В обох випадках основою морального протесту є ідея захисту цілісності й унікальності шлюбних стосунків. Нарешті, всі різновиди сурогатного материнства одностайно засуджуються усіма релігійними діячами. Визнати цей метод – значило б знехтувати найглибшим емоційним і духовним зв'язком, який встановлюється між матір'ю і немовлям під час вагітності. Крім того, очевидно, що дитина в подібній ситуації народжується кандидатом на тяжку кризу ідентичності в майбутньому. Хто його справжня мати? Та, що народила, чи та, що зачала?

Все це загрожує вторгненням у спадкову різноманітність людської популяції – природну основу її соціального та біологічного благополуччя, включаючи стійкість до несприятливих зовнішніх впливів і до захворювань. А тому наука має бути обачною при доборі засобів, здатних змінити життя людини з набагато більш значними наслідками, ніж попередні наукові і технологічні прориви. Як зазначає К. Гундяев, «Зловживання творінням відбувається тоді, коли людина відмовляється від Богом визначеного порядку буття, порушує волю Божу і самого себе ставить на місце Бога. У такому випадку людина перестає бути управителем від імені Бога, починає управляти від себе і для себе, підпорядковуючи творіння своїм егоїстичним цілям. Поставлення людиною самого себе в центр життя, в центр світобудови тягне за собою порушення гармонії у відносинах з природою і з оточуючими його людьми. Творіння стає ресурсом задоволення безмежно зростаючих потреб, а наука й техніка – могутніми засобами оволодіння і використання цього ресурсу. Баланс у відносинах «людина – природа» знову порушується, але тепер уже в іншу сторону: поневоленою стає природа» [5].

Основне питання, яке постає з усім драматизмом, полягає у тому, чи існуватиме людство надалі, чи у майбутньому триватиме життя на Землі. Небувалої актуальності набуває теза про те, людство покликане існувати. Як зазначав В. Кремінь: «За нашим переконанням, своє покликання стати «домом буття» (М. Бубер) для соціально, етнічно, конфесійно різних регіонів Україна може здійснити тільки в тому разі, якщо через свою багату культуру стане центром духовного тяжіння для всіх «Я»-особистостей. Насамперед духовного, а вже потім економічного, політичного тощо» [6].

Сьогодні українське суспільство, вражене духовною кризою, коли проект життя «мати» домінує над життєвою установкою «бути». Підтримуємо думку О. Кендюхова, що основними чинниками духовної корозії є «1) перманентний нігілізм як психологічна основа трансформації суспільної свідомості; 2) постійна маніпуляція людською свідомістю як норма суспільного життя; 3) філософія маркетингу як творець цінностей Суспільства-споживання» [7]. Власне, у працях Отців Церкви – Максима Сповідника, Василя Великого, Григорія Нісського та ін. ненаситна жага матеріальних благ і чуттєвих фізичних задоволень, жага грошей, марнославство, заздрість, брехня, лицемірство ототожнюються із впливом сил зла.

Сучасна європейська традиційна біоетика представлена «християнською біоетикою» католицизму і протестантизму [8, с. 21]. Принципи одного з ключових концептів життя в біоетиці, де життя у своїх численних проявах є найвищою цінністю, життя – це єдність духовного і матеріального; саме етичні принципи є найбільш важливим інструментом тривалості життя, вони перегукуються із постулатами представників Християнської церкви. По-перше, християнський персоналізм утверджує об'єктивний онтологічний статус людської особистості, яка є образом і подобою Бога, сином Божим, а її тіло і душа – неділима єдність життєвої сили. По-друге, у вченнях християнських теологів утверджується краса і праведність життя, створеного Богом. Усе живе, природа і людина в ній, розуміється як щось сакральне. Дії, спричинені проти нього, – грішні і недопустимі, бо руйнують творіння Боже. По-третє, основа людського життя закорінена в духовному світі людини, співвіднесеному з божественною трансценденцією.

Розуміння протестантами сучасних біоетичних проблем пов'язане та подекуди зумовлене католицькими поглядами [9, с. 439, 462]. Об'єднує їх єдине непорушне розуміння життя як найвищої цінності. Н. Сергєєва зазначає: «На Заході консервативні позиції позначені офіційною церквою лише на основі різних релігійних догматів (до прикладу, жорсткі позиції Ватикану по відношенню до нових біомедичних технологій)» [10, с. 5], на сьогодні ці жорсткі позиції незмінні тільки по відношенню до процедур, які передбачають нанесення шкоди або спричинення загрози життю (Інструкція Ватикану).

Християнська етика, біоетика створюють перспективу «управління» суспільною думкою і долання невваженого підходу до майбутнього,

адже суспільство, для якого науково-технічний прогрес стає самоціллю, позбувається «людських вимірів» і може зазнати катастроф. Християнське віровчення містить значний гуманістичний, життєствердний потенціал. Сьогодні позиція християнських мислителів спрямована на збереження життя в усіх його формах. Вона є своєрідним критерієм новітніх біотехнологічних практик задля унеможливлення деструктивних наслідків як для людини, так і для всього створеного.

1. Силуянова И. В. Антропология болезни / И. В. Силуянова. — М. : Изд. Сретенского монастыря, 2007. — 304 с.
2. Силуянова И. Этика врачевания. Современная медицина и православие [Электронный ресурс] / И. Силуянова. — Режим доступа: <http://life.orthomed.ru/zhizn/etika/00034.htm>.
3. Приходько Т. Деньги из пробырки / Т. Приходько // Сегодня. — 2011. — 18 июл.
4. Балашов Н. Искусственное оплодотворение : что думают православные? / Н. Балашов // Биоэтика : принципы, правила, проблемы. — М., 1998. — С. 147–153.
5. Гундяев К. К экологии духа [Электронный ресурс] / К. Гундяев. — Режим доступа: http://krotov.info/libr_min/ae/aecoteol/eco_020.html.
6. Кремень В. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї / В. Кремень // Дзеркало тижня. — 2005. — 13 серп. (№ 31).
7. Кендюхов О. Суспільство споживання як національна трагедія України / О. Кендюхов // Дзеркало тижня. — 2011. — 14 січ.
8. Силуянова И. В. Биоэтика в России: ценности и законы / И. В. Силуянова. — М. : Грант, 2001. — 192 с.
9. Силуянова И. Этика врачевания. Современная медицина и православие [Электронный ресурс] / И. Силуянова. — Режим доступа: <http://life.orthomed.ru/zhizn/etika/00034.htm>.
10. Сергеева Н. В. Биоэтика как культурный комплекс : автореф. дис. ... докт. филос. наук : спец. 24.00.01 «теория и история культуры» / Н. В. Сергеева. — Волгоград, 2010. — 50 с.